

САНА ОЛОХ

Норуот дoстoйнaйдapы aттыыр

Соторутаагыта Саха тыбаларын холобурдааты-
АССР народнай депутата-лар.

Алсас куорастааһын түмүгэ манньк буолла: В. П. Кудрин иһин—98, И. Н. Аммосов иһин—183. Мунь атын кыттылаахтара туттунулар.

рын ыһтар туһунан этии Муннах Саха АССР на-
кирбитэ. Бу этиини комис-
сия ыланан, муннах Му-
гудайдаабы Культура дьээ-
тигэр ахсынньы 19 күнүгэр
ыһтылыына. Манна барыта
302 быыбардааччы регис-
трацияланан кытыына.

Муньбахта Саха АССР
народной депутаттарын
быыбарыгар 103 №-дээх
Дирингизэби итэһинэ оро-
йуон Советыгар 26 уонна
27 №№-дээх быыбардыыр
уокруктарга үс депутатка
кандидаттары туруоруу ту-
һунак болпууостор көрү-
лүннүлэр.

Муныагы Диригнээби
быыбардыыр уокрук к-
миссийтын председателэ
Г. Г. Луксеев салайда.

Тылы бастагачынан Маре-
левыйы отделениетын сы-
гыныта Н. А. Терютин
ылар. Кини 103 №-дээх уо-
курукка депутатка канди-
датынан ССКП обкомун
иккин сөкратара В. П. Куд-
ринны: туруорарга этии ыл-
лэрэр уонна мүстүбүт дьо-
нов итинни Госстрах аге-
нта М. Д. Аргунова ааттарын
ааттаатылар. Ол эрэри,
элбэх куолаһы ылач, тү-
һаанилаах уокуруктарга де-
путатка кандидаттарынан
Владимир Петрович Ивано-
в уонна Иван Андреевич Пи-
нигини туруорулуннулар.

П. ПЕРМЯКОВ,
Мугудайдазы сельский
башбар комиссиятын
председателя.

XXXX

Чакыр сельский Советын
быыбарыгар депутатка
кандидаттарынан сылгыныт
Михайло Михайл Тимо-
феевич, продавец Алек-
сеева Татьяна Игнорен-
теевна, арендатор Григо-
рьев Николай Никитич,
шофер Адамов Иосиф Его-
рович, Хоптобо сельскэй
Советыгар 5 №-дээх быы-
бардыыр уугурукка тохары
Хюютанов Иосиф Дмитрие-
вич, Салан сельскэй Сове-
тыгар ыанньыксыт Филип-
пов Яков Дмитриевич, у-
правляющей Макаров Петр
Петрович, Одулуун сель-
скэй Советыгар рабочей
Дьячновской Савелий Ива-
нович, шофер Нова Семен
Михайлович, пенсионер
Григорьева Варвара Афа-
насьевна, Мугудай сель-
скэй Советыгар брига-
дир Пермяков Семен
Семенович, Кытаанах сель-
скэй Советыгар шофер
Поталов Николай Афа-
насьевич, рабочей, комсомо-
лец Нестеров Григорий
Ильич, арендатор Захаров
Прокопий Прокопьевич
ааттара доттунна.

«СО» корр.

ЫАНЫА ЫЛЫЫНА

лэрбит эгэ. Ону мангик
быһаарбит:

«Бастакытынан, уокурук-
ка туруоруллубут депута-
ка кандидаттартан быһбар-
дооччылар итэбэллэрин то-
лорууга ордук элбэх үлэни
ыһтар кыһхтаах кийини
ССКП обкомун секретара
В. П. Кудрины өсөөбүн.

руом днэн эрэннэрэр кы-
бым суохх.

Сайбабылманньаалаах ки-
ни мангик санаага элэктитэр
ханьык да модьуйуу суо-
бун, бэйэтэ көгүлүк быһа-
рыммытын тоһоһолоон бэ-
лэтиир.

Комсомол бу сайба-
былманньаа бэйэтин мунь-
ааһа.

Ийклийнхэн, үрдүк үерхэхэ кижрэр былааннаахпын. Онон үерхэр кзммэр депутатсай үлэни билигхи үрдүк крдабулгэ толору эппикэтнкр курдук толо-

1997

СССР ЧУРАПЧЫТААҢЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ
ДЕПУТАТТАР ОРОЛУОННААҢЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№153 [6914]. 1989 жыл. Ахсынны 23 күн.
СУВУОТА

Сыаната
3 хэрч

ССРС НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАРЫН СЪЕДИГЭР

МОСКВА. (ССТА). Съезд ахсынны 19 күнүзгө ки-
лээнгэ дунналар «ССРС
Верховный Советтар уонна
конституционной комисси-
я сорох конституционной
болтурустарга соруудахтар
тустарынан уураах ылы-
лына. Докумуон бас билин
туһунан, сир туһунан, со-
циалистической предприятие
туһунан, нолуох систематын
туһунан, союзной уонна
автономной республика-
ларга экономика уонна
социальной эйгэни салайыы
уопсай төрүттэрин туһунан,
ССР Союзтарын уонна союз-
ной республикалар икки
ардыларыгар боломуочу-
йалары араастааһын туһу-
нан, олохтоох бэйэни салай-
ыныы уонна олохтоох ха-
һааһыстыба уопсай төрүт-
тэрин туһунан Сокуоннары
ылыныыны түргэттигини кө-
рөр. Уураах ССРС Верхов-
ный Совете ССРС Консти-
туцияларга туһааннаах ыла-
рытыллары уонна экинчи-
ри биһирээбитин кэнниктэн
олору народной депутаттар
уочараттаах съездэргэ ко-
рүүч иннинэ туттууга кил-
дэрини кыалларынан би-
линнэ.

Ити кэикиттэн дүүллэ-
һи түмүгүр быыбардыр
система бөлпүрүстөрүгөр
ССРС Конституциятыгөр
кэикэ уларытышлар уонна
эбилэр киллэрилиннэлэр.

Ахсынньы 20 күнүгэр сарсыарда ССРС народнай депутаттарын съездин уонна ССРС Верховнай Советын регламентарнаан туһунан боп-пуруоһу көрүү сааһачна. Бу докумуону кинирбит бал-лэтээһиннэри үчүоттаан ситэри чочуйбут редакцион-най комиссия этиилэрин туһунан комиссия председа-телэ Ю. Х. Калмыков кин-нээри оҕордо.

又 五 又

МОСКВА. (ССТА). Съюзът
кунизми бизниса үе боп-

пүрөөхүн хөрүү түмүктэнэ. ССРС народнай депутаттарынын съезин уюна ССРС Верховнай Советын редакционной комиссийан килэриллбит хөнгөрүүлөрдөзү регламента уюна ону тутууга киллэрин түһүкөн уураах ылылгыннылар.

Мундлахтарга сотору-сотору сыйлы дискуссиялар күөдүйүлэр. Ол курдук, регламены дүүллээни хаамытыгар депутат В. В. Ландсбергис тыл эпитэ. Кини, бэйэти санаатыгар, дьонуннаа болпуостары быһаарыыга республикаларга тэңэ суох кыһтары бигэргэтэр бу докумуон сүрүн балаһыанньаларын кытары сөбүлэспэтин биллэрбитэ. Арзатар уратылаах түбэлтээ консенсус принцибин учуоттаан куластааһыны уонна республикаларга вето быраабын биллэрини көрөрү булгуччулаабын ахпыта. Кини бу регламены очуйан өнөрүүгө төннөрөргө уонна өлүөх-маччаах диэри народнай депутаттар бастагы съездэригэр ылыллыбыт биризмэниң докумуонунан салайтарарга этин киллэрбитэ.

Ити канниттан тал элпитгэртэн сорохторо Лигөө предствителни нэрүүтүгэр холбослуутара. Атык өргүтэн кэнэ депутаттар ити сенаны кытары сөбүлэспэтхэртэ.

Эгиллибит санааларынан уонна этиллэринэн сибээстээн председателлээччи — А. И. Лузянов республикалар икки ардынараар хардарыта сыһыаннаһылар механизмнарын ыратан өнөрү даҕаны эмиз — ол курдун союз уонна республикалар боломуочуяларын билсэһиннарыыга сыһыаннаах бопкуруостары бииһары даҕаны конституционнай комиссия доһуһунаах соруктарыттан бжирдэстэринэн буолалларына бэлэ

тээтэ. Вето бэрэвэбэ динг
инигэр федерация динг
байтэ суох өнөрүлүүтүнэн
буолуох ээ. Ол эрэри,
бадара, союзнай законода-
тель республика сөбүлэнтэ
суох туту да ыһынар кылаа
суох буолар гына ырытан
өнгөрүүгэ наадыһар болпу-
рустар бөлөхтөрө буоллар.

Литовской ССР-тан депутат этинте ыпыныллыбата.

Ахсынны 20 хүнүүгэр хизээгй мунньаха депу-
таттар «Экономиканы нэб-
дигирдигэ дьаһаллар, эконо-
мической реформа сү-
хүхэтэрин уонка уон үһүс
бизс сыллаах былааны шры-
тан оворууга принципаль-
най сыһыаннар тустарынан»
уурсогы ылындылар.

Үгүс куолакынан быыбар-
дыр система боппуос-
тарыгар ССРС Конституция-
тыгар улартытылыры уюна
эбийээри киллэрэр туһунан
Союун ылылына. ССРС
Верховная Советынан Бу-
лэмизмит бырайыакка
съезд сорох көнөрүүлэри
киллэрдэ. Холбур, ССРС
Конституциятын 95 ыстаты-
айтар сурулуна: «Союз-
най уюна автономнай рес-
публикалар народная де-
путаттарын сорохторо, ол
республикалар Конститу-
цияларыгар көрүлүүтү
буоллусына, общественной
тэриятэлэртэн талыллах-
тарын сол».

Ити конниттан съезд депутатской үлөсө сыһаннаах законодательнай актылар бырайыактарын туһунан ааспыт банидизинньиикэ өҥөһүллүбүт дахылааты дүүллэһиикэ киирдэ. Бу бопсунуоһу көрүү ахсынньы 21 күнүгэр сэлдэннэ.

Эмиз ити күн ССРС-ка конституционной надзор туһунан Сокуон бырайыагын туһунан данылааты I съезке тартылдыбит Сокуоннар бырайыагыгарын бэлэмнээһингэ комиссия председатели Д. А. Керимов оролдо.

Кини килдэриллэр Союун социалистической правдой государствны үсэктингэ дөөлүн суолталаларын бэлэстээтэ. Дойдуга таһаарыллар бэри нормативной-правовой акталаар Конституцияга сөл түбэһиклэрин кэтээн көрүү аналлаах государственной органга сүктэриллэр. Советская былаас ааспыт сыларын былаһын тухары өмнүк орган суога. Комиссия председателэ сөһүөрүнэн, Конституциянан олохтоммустары сэдээ суохтук түмнүүлэр, суудуру түтүспэт буолуулар эрэ буолбакка, оһу ааһан бэл нуруубайдык итээнэ тардыммакка кэһиклэр үксүгэр итинэн быһаарыллаллар.

Дэжлаатчт Сокун бй-
райыгын ордух дьолун-
наах балаһыенньаларын бы-
лааран бизрдэ, конститу-
ционнай надзор үгэтин эй-
гэтин уонна сүрүн принцип-
терин характеристикалаата.
ССРС конституцион-
най надзорун комитетта
народнай депутаттар съез-
теринки политика уонна
право уобаластарыгар спе-
циалист депутаттар орголо-
руттан талыллар. Кини саста-
абыгар комитет председа-
теһэ, председатели сол-
буйааччы уонна 21 чилиэн,
ол иһигэр союзнай респуб-
ликалар хас биирдиилэртэ-
тэн биирдии чилиэн, кии-
рэллэр.

Комитет чилгээнэрийн боломжучуяларын болдогдоон сылын бйылллар. Ол эрээр комитет үлэтэ тохтоон хаалбатын уонха утумнаанарын хаачыйарга киин бастаабын анарын хос биэстийн сын ахсын сангардыны олохтуурга этиллэр.

Дахылаат сүннүүнэн жэп-
сэтинлэр сабаланнылар.

ССРС народнай депутаттарын съези улэтин салгыыр.

Семен Семенович Лазарев—«Чурапчы» совхоз Килэҕиэнтээби отделениетын бастыҥ механизатордарыттан биридэстэрэ. Кини бу күннэргэ наар от таһымыгар ананан үлэлиин сипдээр. Биллэрин курдук, бу отделение оройуонуга бастахынан изиллэн арендага киирэн үлэлкир. Семен Семенович арендатор Петр Федотович Максимов салгыар машинанык ферматын коллективын чилиэнэ.

Снимок: С. С. Лазарев,
П. Оконешников фотот.

САЙАБЫЛАННА ҮЛҮЛҮННА

Уокуруктаабы быыбар комиссиятын иһитиннэригэ

Саха АССР народнай
депутаттарын быйбарыгар
103 №-дээх Дирингээм
Быйбардымр уокүрук ка-
миссиятыгар ахсынны 7
күнүгэр бу уокүрукка «Му-
гудай» соххоз үлэһиттэрин
конференциятынан депу-
татка кандидатынан туруу-
руллубут Төлөй отделени-
тын управлэюущайа Андрей
Тимофеевич Ноговицын
сайбылылынча киирбэтэ.
Бу сайбылылыннатыгар ки-
ни бэйэтин кандидатуратын
туоратарын туһунан бил-

лэрбит эгэ. Ону мангын быһаарбыт:

«Бастакытынан, уокурукка туруоруллубут депута-ка кандидаттартан быһыбар-доаччылар итэҕэллэрин то-лорууга ордук элбэх үлэни ыытар кыһаах кийинэн ССКП обкомун секретара В. П. Кудрини өөдөбүт.

Иккиннин, үрдүк үөрэх-кэ юнкэр былааннаахпын. Онон үөрэнэр кэммэр де-путатскай үлэни билигин үрдүк нөрдөбүлгэ төлөрү эппиктиир курдук толо

руом днэн эрэнхээр кы-
дым суох.

Сайбабыланкылаар кини
манчык санаага кэллэтигэр
ханнык да модуйуу суоһун,
бэйэтэ көгүлүк быһаа-
рыммытын тоһоолоһон бэ-
лэтиир.

Комиссия бу сайбабы-
ланканы бэйэтин муһуна-
бар көрдө уоһна ыһынарға
быһаарда.

Г. ЛУОВЦЕВ,
укуруктаагы быһбар
комиссиятын предсе-
датель.

Республикабыт Государственной — быһааччы уонна быһааччы олохтоох органнын тэрийи биллэр өрө көтөбүллүүлээх кэмгэр олоробут. Народнай депутаттарга кандидаттары туруоруу ханна баарар улахан интэриэстээхтик барар буолла. Дьон-сэргэ быһбар даһааччыга хайдах-туох түмүктэрдэнэрин бэйэлэрин иһинки олохторун-дьаһахтарын кэскилик кытта сирдээхтик сибээстиир. Ити барыта уларыта тутуу өйү-санааны диктээхтик убу-гуннаран иһинтэтин үөскээн тахсарын өйдүүр хуустуга суох.

Билиги куоласпытын биэрэр диоммут, чуолан, Верховнай Советка, ордуу туохха болломторун ууруохтаахтарын быһаара сатааһын, итинэн-кутууан туран мөккүлүү даһаны, бу күнүбүргэ аһыаа суох. Кырдык даһаны, хас биридди быһбардааччы аһаастык этэригэр билгини, бука, саамыа тобоостуох кэм буолуога. Дээ, онон...

Биллэн турар, бүгүн бари республикалар инкилэригэр ордуу ситыһыктык турар уонна бэйэ-бэйэлэрин кытта сибээстээх государственнай статус, региону хаһаайсытыбын ахсаанга киллэрин, ылыллыылара мүлчү-рүһүбүт буолбут кинээ Сокуоннар, о. д. а. проблема-лар билиги Верховнай Советпыт элбэх бирэзмэтин итинэн сыратын ылыахтара дьон бүк эркинээх сөл.

Ону таһынан тыа сириг үгүс ахсааннаах дьон са-ныырынан, куорат уонна селиннээх икки ардылары-гар олохтоох-дьаһахха, тробиз-водство өрдөөхтүгүн баар буолбут итинэн сорох-сорох өрүттэринэн салтын диригээн иһэр сүүнэ ур-тылаһылар — социальнай тэгэ суох буолууну — туо-ратык соруга туруутаах. Маныаха үөскээбит тыһа-һыннаах быһыкы-майгыны бари кэриэтэ билэр, бил-нэр күрдүк эрэрибит, то-бо эрэ, киһини астынарар үкүөхтөөх-сүбүөхтээх аһа кэлим дьаһаллар олохтоон биэрбитилэр, республика-бытыгар кизн кэпсэтигэ да сорох туруоруллубаты-лар. Эбэтэр оннуктар баар эбит да буоллахтарына, тыа сириг бүтүктү күннээх олоһор итэстэтиннээхтик көтүбүттэр. Ханна эрэ, үөһэ, дьаһал ыһыллан ба-улаһыаннаах көнүөхтээх эркин улам мөлтөөн иһэр диктээххэ сыһаа буолуо суо-ба. Аны туран, тыа сири-гэр сунньуу күнүбүтүс олохтоох кэпсэтиннээх, от-тон промышленнай инки-нэргэ кэли дьон хото олоһоллорун санааахха,

социальной тэгэ суох буолуу проблемата сити ки-национальной ис хоһооннон тахсарын умнар табыллы-бата буолуо. Ити билиги баарарбытынан тутулуга суох дьаһал диктээх сөл. Онон бу түөрт проблема буолар дьон эбэн этээх интэриэстээхтик. Бу туһунан кэпсэтигэ сотору хамнан партия обкомун националь-най политика тирээ турар (бюллуустарын дүүллэ-һэхтээх пленума буолуо-тааһын өйдүүр эмэ тобоос-тоох.

ПРАВДА хайыат б. д. сатиннэн 14 ж. нүөмэ-ригэр ССРС народнай депутата А. Айдак «Билиги — нэрдөөхчүлэр буолба-

атын күнүбүргэ-дьыллар үүнэн турар кэмгэр. Ол эрэри ардыгар билигин даһаны социальнай уонна нацио-нальной интэриэстэри өһө-бастык көтөбүкү тирини-рин таһынан истэр дьон баалларын көрүүххэ сөл. Оннук дьонун «олохтоо-буһуһуу», киниини са-нааны куораттэрин, «кэлэй куһааны эрэ көрө сатаа-һык», бэл «олугумсуйуу» курдук өйдөбүлүлэргэ сы-һынара охсон сыаналаан бэрт көтөбүлээх, саба быраһан буруйдаһыныах табыас-таах позицияны ыла ох-сооччулар...

АХТАН аһарыллыбытын курдук, республикабы-тыгар киһи олоһун таһымы-

Дээ ол эрэ наһуа, бари-тын онтон таһааран уопсай быһааны, госаһааһы толоруу туругун дүүллээхэр бэрээ-дэги олохтоох баара.

Социальной тэгэ суох буолуу күннээх хараха быраһыллар эйгэтинэн хаач-чыны системата буолар. Ордук эргин тэгэ суох буолуута атылаһааччыны долгутар. Республикабыты-гар ведомстволарынан эл-бэх салаалар эргин сис-темата олохсуйбутун билэ-бит. Ол түмүгэр аһылык уонна атын да табаардары-нан үлэһиттэр социальнай-общественнай бөлөхтөрө тэгэ суох хааччыллан оло-роһлор асортименынан да-һаны, ахсан өртүнэн даба-

рычы аһыннаахха, Чурапчы бири олохтооо аһыллар кэмгэ, 1978 с. республика орто көрдөрүүтүнээхэр оһу-руот аһыгар 4 төгүл, эки —58, трикотажка—36, ти-рин аһа таһаһыгар—30 бы-рыһаанынан аһаары аһы-ласпыт. Итинни хабат-ты кэлигин да сылларга оннукан хаалбытын билиги хааччылаһыт туругунтан сэрэһинээх сөл.

Онон нуруот таһылаах-тара бэйэлэрин быһбардаач-чыларын олохторун усулу-буйатын киннээхэр да ор-дук билэхтээхтэр уонна баар итэстэрин туоратыга урунуктааһар аһынык үлэ-лээхтээхтэр дьон санааны өссө төгүл бигэргэтээхтээ-

ыйар. Кини оройуоннааһы көрүүсүтүнэн 60 бырыһаан эрэ дьон аһымматын этэр да, кини оройуоннааһы ко-эффицент сүнчөөх 40 бы-рыһаанын, манна кыһыкты-орто температурга билэр аһыааһын ыйар тобо са-таммат буолуот? Итиннээх маарыһымыр көстүүлэр аһыаа суохтар. Холобур-га, толору хааччыллылаах теас квартираны көрүү-истин ороскуотун 70 быры-һааныгар тини тобо го-сударство бэйэтэ үйү-тээһи, оттон тыа ылаа харытын күүһүнэн мусту-т үбүн үгүс өртүн бэйэтэ эт иһинтэн сүгэн көтөбөт туттар мас диктэтигэр ыһыахтааһын? Тобо хос-туур промышленноста үлэ-лээчилэр, 3-түү—5-тин снл буола-буола, «целевой» дьон ааттаах уочаратынан санатан-сага автомашина-на аһылаһар бирааптаах-тарый, тобо хогон үлэһити-гэр оннук көрүлүү суох-тааһын? Чэ, бэйи, итинэн тохтоон эрнээх.

Народнай депутаттар быһбардарын көрсө

Аһаастык кэпсэтии Харабы сабар табыллыбата буолуо

тахтыта дьон тобоостуох та-һаарыгар ордук чүгөс ис хоһооннаах ыстатыйата бэ-чээтээн турар. Автор, дой-дуга эти, арыкын, үтү ас-тары, о. д. а. бородуука-лары туһаны тыа сиригэр, бири киһинээ тиксэригэр, куораттааһар намыһаһын иһэн туран, ордук чорбо-тон уйааах диктээн, таһы-на, сылаас уонна тыһыны ууна, киниизммит итиннэн, о. д. а. туһаныга куорат олохтооо тыа сириг ки-һитиннээхэр 8 төгүл ордук хааччылан олоһорун ба-лэтир. Билиги республи-кабытыгар итинни тэгэ-бил баара биллибэт буо-лан баран, көрдөрүү соч-чо ордуга суох буолуо дьон бүтүйдик сэрэйэргэ эрэ тийкиллэр. ССРС народ-най депутата П. Д. Осипов аспыт сессияда да этиги-гэр аһаастаах чакчыларыт-тан элбэһи өйдүүххэ сөл. Олохтоох кэпсэтиннээх өлү-тэ Россия орто көрдөрүү-түтүн 2-3 төгүл үрдүк, бу-лүү сахатын орто сааһа 52-53 эрэ снл дьон этэ ээ кини. Эбэтэр дойдун орто көрдөрүүтүтүн үйэбит 18 сылынан сарбыллан олоһор аһылыт. Киһи этин сааһы-нан киниэр чакчылар диктэ-эниг.

Билигин, иһиннэрэ-биллэрэн киһи кэкир, аһаастык суруйуу, эти-сегарын сайдар кэмгэр, Саха сириг тыага-социаль-най өртүнэн аһы регион-нартан (биллэн турар, дой-дубут иһиннээхтээн) хай-дах курдук хаалбытын аһыкка ыйдарарды киһи өйдүүр уустуга суох. Олох-хо дьон баар чакчылартан куотунар, хараһы сабынар табыллыбата буолуо. Аһыны

гар тэһкэбил онотуллан быһбардааччы кизн били-тигэр тиздэлибэт буолу-ута үгүс муһаарымын итиннээ сыһа өйдөбүл-лэри үөскэтэр. Уолсанын даһаны, иһинигэр киниээх-хэ, «барыта—киһи туһугар, барыта—киһи олоһу», үйү-түн туһугар» дьон лозун-нааһыт буолан баран, ону олоххо киллэрибит прак-тической түмүктэрин быһа-рымыт иһоолордоох кур-дук. Чэ, холобур, олох үйүтүн таһымын кэминир халбаһыт олохсуйбут критерийдэр бааллар дуо билиһээ? Чүгэстын ылаа-ха, бири дууһа сыһа төһө-нү-харчаны аһаан-таһкан, туһанан туруурун билиги статистикабыт толору аһар дуот? Аһылар буоллаһына, ону бари билэрбит тобо сатамматы? Научнай нор-матиктарга олору дүүрээ-лээһин хайдаһын? Кэрдикс кэмнэринэн таһаарыллар орто көрдөрүүлэр дьон сыһаата, күбсэ иһчээх суох буолбут солкуобайы-нан кэмнэһиллэрэ киһини толору аһынарбат. Тобо эрэ снл баһыгар-аһаар буол-лар депутаттар, исполком-нар отчуоттарыгар, отчуот-туур-быһбардымыр партий-най муһуһахтарга да бы-ларыһытын кытта тэгэ-биллээх бири киһи олоһун таһыма эбэтэр усулуобуйа-та туһааннаах территория-га хайдах уларыһытын ту-һунан итэстэһинээх кэпсээн иһилибэт ээ. Онон, абс-трактнай буолбааха, тыһы-наах киһи туһугар туох онотуллубута кэпсэтин ки-нигэр туруутун билиги са-га депутаттарбыт, Совет-тарбыт ситиһинээх этилэр.

ны, хаачыстыбатынан даһа-ны, өссө сыһаатынан даһа-ны, билиги «Холбослут» материальной - техничекэй өртүнэн уонна ылар фон-даларын нормативынан про-мышленнай ведомстволар УРС-бар, ОРС-бар биллэр мөлтөөх балаһыанньалаах. Онуоха эбин Роспотребсоюз орто статистический суума эрэ өртүнэн көрөн табаары киниизэн үлэһиттэ улахан охсуулаах буолбутун үчө-найдар быһаараллар. Ол түмүгэр хоту сир дьонугар ордук наадалаах үрдүк ка-лорийдаах, витаминнаах аһылык курдук, сылаас те-һас курдук табаардары үлэ-һиттэ тэгэ суох бала-һыанна үөскээбитэ. Ону таһынан ити принцип табаар сыһаатыгар аргимтээн (по-һынан) сыһааны аһыны кө-рөр. Ол түмүгэр «Холбос-ко» тиксэр табаар аһаан өртүнэн аһы регионна-дааһар аһыах буолар эбит. Суумага—тэгэ, аһаан—аһы-йах. Динигар буоллаһына, экономистар аһыларынан, 70-с сыллар бүтүүлэрин эр-гин республика бири олох-тооо Российской Федера-ция орто көрдөрүүтүнээ-хэр эки, үүнээ—4, балык-ка—44, кортуолуһа—87, оһуруот аһаһыгар—35, сы-мыһаа—30 бырыһаанынан аһыаһы аһаан олоһобут. Ол кэмгэ ССРС Медицин-скэй наукаларын академик-тын Аһылыкка института Дальнай Восток регионун хоту өртүгэр олоһор киһи Кини Хара буордаах оро-йон олохтообунааһар эки —30,7, балыкка—80, ылаах аһыһыгар—64 бырыһааны-нан ордук хааччыларын рекомендациялаабыт. Таа-

лит. Бу өртүнэн киниигэр ССРС народнай депутатта-рыттан элбэххэ үөскээх-тэрин сөл.

УЛЭЛИИР усулуобуйаны да ылааха, тыа сири-гэр сүүнэ хаалыы баарын көрө-билэ сылдьабыт. Ыраа-та барбаһа, хотоннорбутун көрүүбүт. «Кыһы» хаһыак-ка бири биллэр журналист хотоннорбут националь-най саалпыһынан - суулутунаан буолулар дьон соторута-һыта суруйбута. Кырдыга даһаны, 7-8 ыйдаах кыһар-һаннаах кыстыкка сүөһү-бүн снл таһаарар хотоннор-бут усулуобуйалара аспыт уонунан сылларга төһө тулсубута буолла. Араас күннэр-дьыллар кэлэн аас-тылар буолан баран, билиги үгүс манньыкытарбыт күн бүгүн даһаны иһи ыраахан үлэтин толорон, сиктээх, киниээх, тыһыны хотонно-ро, доруобуйаларын ааһы-бааһа, маһсан олоһоллор. Билигин оройуонга 320-чэ манньыкыт баарынан ба-һыгар үгүстэргэ бэһээх өс-куола паартатыгар олоһобут, бэйэлэрэ киһи-сүөһү төрдүн түстүүр аһааах кичээри ыччаттарбыт буолалларын санааахха, кырдыга, чэл-чэхитэ суох.

Социальной сирдээх буолууу хааччылар туһунан аһаастык кэпсэтин кэкир кэлигэр, ол күлүгэр аһы кэпсэ балаһыанньалар эмэ оннуктарынан хаалалларын билиги депутаттарбыт ум-нуо суох этилэр. Олортон сорохторун «Кыһы» бу да, ахсынньы 13 к. нүөмэригэр булууттан Н. Игнатьев ССРС народнай депутатыгар А. С. Борисовка суругар сөлөө

Б ИЛИГИ аһын регион-нартан биэрэрбитиннээ-хэр ыларбыт элбэх курдук этэн-саһаран аһа кэли-пит. Кырдык, хардарыта ыһык-барыи объективнай ис-дыккын мөккүүрү суох туһатын итиннээ суолтатын умнар табыллыбат. Ону тэгэ кэлтэһи наар ыла уонна көрдөө олоһооччулар кур-дук санаарбыт тутах буолу-ох быһылаах. Аһыах хонуктааһыта II-с сьезиз РСФСР Министрдарын Со-ветын Председателэ, би-һиги депутатка кандидат-пыт А. В. Васлов Саха си-ри алмаһынан, күндү ме-талларынан дойдун аһына-тыгар миллиардынан солк. киллэрэрин, онтон бэйэтин олохтоох бюджетыгар 30,5 мөл. солк. эрэ ыларын ту-һунан эттэ.

ССРС народнай депутат-тарын II сьезиз экономи-каны чэбдигирдин итин иһинэн аграрнай секторы салгы тэтиһинээхтик сайы-нарынга эбин суоллары-нистэри бэлэтээтэ. Ол, биллэн турар, иһинигэ эрэли үөскөппэт буолуон табыллыбат. Биллэн турар, бу тутуах салаага олохтоох Верховнай Советпыт бэйэтэ эмэ элбэһи онотуохтаах дьон, бири быһбардааччы буоларбын, итэһэллээхпин. Ону сэргэ төһө да бэйэлээх үтүө Сокуоннар ыһылы-тытарын иһингэр, Ас-уөл программатын толорууга быһыкы-майгы бааһынай ус-улуобуйатын туһаара иһинээ биллэрдики көнүө суоба дьон өссө дириг итэһэл эмэ баар.

Ст. ПОПОВ,
ССРС Журналистарын
союзун чилиэнэ.

♦ Комсомольской олох ♦

СЕКРЕТАРЬ ДУОБАТ БУОЛБАТАХ

Быйылгы комсомольской отчуоттуур - быһбардымыр муһуһахтар түмүктэринтэн көрдөөх, оройуон комсо-мольской тэрилтэтигэр ха-һыска биэрин, үлэ сага формаларын киллэрин си-стээ суох. Сорох кэлиһик-тэргэ ыччаттар комсомоль-скэй салаһааччылары да билбэттэр. Итин сэргэ үчүгэй үлээххэ, ыччаты чак-чы түмэр комсомольской тэрилтэлэр да суох буол-батахтар.

Итинтэн сирдээһин толкуй-даахха, ханна комсомоль-

скэй салаһааччы чакчы ли-дер буолбут сиригэр үлэ-хамнас ыһыллар, ыччат көхтөөх, активнай, оттон ханна баар-суоба биллибэт, күһэини күүһүнэн секретар-дымыр ыччат баһылык буол-бут сиригэр ыччат бүтүүнүн да аһынааһа дамтыыр, үлэ-та-хамнаһа мөлтөө. Холо-бур, Карл Маркс аатынан союзхоз комсомольской сек-ретара А. Дьэжковскай от-чуоттуур-быһбардымыр муһу-һаахха кэлэн бэл отчуот сирдөөх.

Иһиниһэн, комсомоль-

скэй үлэһиттэр уларыа-таларыа туруулар оро-йуонга өмсоллоох үгэскэ кубулуйда. Оройуоннааһы XXXII комсомольской кон-ференциятан субу сото-рутааһыта аспыт - XXXIII конференцияда дьэри Су-буруускай аатынан союзхозка 4, Карл Маркс аатынан союз-хозка эмэ иһчээ киһи, «Мугудай» уонна Эрилик Эристин аатынан союзхо-тарга үстүү киһи комсо-мольской тэрилтэни солбу-һа сылдьан салайдылар. Олор аны бэйэ-бэйэлэригэр

докумун тутарсыбаттара, сага кэлибит киһи тирээ суох буола түһэрэ аһыаа суох. ИБСЛКС райкомун XXXII конференциянан та-быллыбыт аппарата бүтүн-күүтэ уларыһыта, тэрийэр отдел сэрбидиссийанан би-лигин 4-с, учуот секторы-нан 3-с киһи үлэһин снл-дьаалар.

Кадр итинни уларыа-таларыа туруута үчүгэйгэ тиздэһтэ биллэр. Биллэ-рин курдук, союзхоз пром-водствотын 70 бырыһаанын ыччат тутар. Итинни ула-хан күүһү салаһар, түмэр диоммут дуобат курдук кө-һө сылдьар буоллахтарына, ити күүс бүтүнүүтэ даһаны

түмсүүтэ суох, көннөрү мааһсаа кубулуйар кутта-ла суох буолбатах.

Комсомольской үлэһиттэр уларыа-таларыа туруу-ларыгар, мин санаабар, со-юзхозтар парткомнара, хаһа-йскыбалар салаһааччыла-ры эмэ буруйдааһаттар. Ки-нилэр ыччаттар үлэһиттэр суолта биэрэн ороһолло-ро, ыйаан-кэрдэн биэрэллэ-рэ, үлэһиттэр, олоһор ус-улуобуйаларын тэрийэллэрэ буоллар, итинни бала-һыанна үөскүү суох, муһ-саатар, аһык көнүө этэ. Ылан көрүүбүт, быйылгы отчуоттуур - быһбардымыр комсомольской муһуһахтар-га союзхоз салаһааччылары

кыттыһаларын. Букатын кы-ра. Үгүс өртүгэр союзхоз Комсомольской үлэһиттэрэ хайабаһы буолээһиннээ ту-һанылаллар, кинилэр этэр тыллара истилибэт.

Комсомолу партийнай са-лаһыны, кини кадрдарын бэлэмнээһини төрдүтүн ула-рытааха наада. Ити бири-дин бэйэлэрэ улахан бол-луруостар, ону туһааннаах дьон этиэхтэрэ дий саныы-бын. Иһиниһэн, ыччат бэйэтин балаһыанньатын түп-сарыга бэйэтэ ыһыахтаах. Ордук деловой буолууга, активнай позиция турууга үлэһиттээххэ, быһастык ылааха, субу ыһылла ту-рар быһбардымыр хам-

Бийиги учаастактыг оройон киинигэр тутууну ытытар сорукутаах, оттон «Якутгражданстрой» МПМК-та соххоостары хааччылаах-таах.

1986 сылтан, бастаан тэрилтэлэнтиттан, бэрт элбэх тэрээһин үлэ ыарахаттарын көрүстүбүт, үгүстүк сүүрдүбүт-көтүбүт, үрдүкү тэрилтэлэргэ араас болпуростары туруорустубут. Онуоха техниканан хааччылыыбыт мөлтөө, үлэ-тиит ийи тийбэтэ, тутуу матырыйаалларын кыпчыттарыбыт кэпсэтин киинигэр турдулар. Ити кэм устата, сүрүннээн, бэйэбит баабытын тутуунан дьарытаныыбыт, бэйылгы сыллаабы былаанымат туолор кыахтаах: 6 объекы өрөмүөннэтибит, 6 объекы тутабит.

Соторутаабыта «Якутгражданстрой» производственной холбоук начальнига А. В. Саманков, хол-

учаастакка көсүлү биэрди. Учаастак тутуу үлэлэрин ытытыга туһаныллар кыра механизацияга сайаапкатын 1991 сылга толорорго эрэннэрдилэр. Оройон өртүттэн төһө кыалларынан учаастакы тутуу специалистарынан хааччыларга, тутуу маһыгар наадыытытын толору көтүлүүргэ, атын сиртэн кэлбит тутуу биригээдэлэрин аһылык бородуунтэлэринан, «Агротехснаб» предприятие саллаас чаастарынан хааччыалларыгар этилиниэ.

Бэйыл сыл бүтүөр диэри холбоукпут 100 кубометр тутуу матырыйаалын ажалтарыахтаах. Субу күннэргэ хайыы-үйэ 7 автомашына матырыйаал кэлэн сүөкэнэ. 1990 сылга 20 миэстэлээх гараж тутуутун ситэрингэ 50 тыһ. солк. үлэни ытан, иккис кварталга маһы хаһыттарар уонка тагастыыр сыахха 120 тыһ. солк. үлэни толорон үһүс кварталга

Оройоннаабы маһы тагастыыр комбинет столларнай-мебельнай сыагар Матрена Титовна Местникова салайар биригээдэгэ бэйылгы сылы үчүгэйдик түмүктээн ээр. Ол курдук, бу сыахха «Оредеж» дизайн-стенка сага көрүнэ, туһоннай, школьной миэбэл комплекта оҥоһуллар, 244 тыһ. солкуобайдаах розничнай табаар райпотребсоюз маһаһынарарыгар туттарылына. Коллектив 24 чилиэннээх, манна үксүлэрэ эдэр кичиттар үлэһиллэр.

Симеока (хангастан ука): Н. Н. Ортоюков, В. В. Беляев, М. Н. Ортоюков, И. Г. Потапов үлэ быһаанын билсінлэлэр.

Т. Кардишевская фотота.

«Олорор дьуэ—2000» программа Инники кэскили барыллаан

баһук үлэһиттарин профсоюзун председателэ И. Г. Медведев, үлэс уонна хамнааска отдел начальнига Л. С. Гаврилова бийиги оройооммутугар тахса сырыттылар. Киинлэр оройон уонна сорох хааччылар тэрилтэлэр салайааччыларын кытта холбохутаах мунньабы тэрийдилэр, учаастак объектарыгар сылдьан үлэни-хамнаһы сиһилин билсінлэр, рабочаждардыын көрсүбүн кэпсэттилэр.

Оройон салайааччыларын кытта холбохутаах мунньахха өрөмүөннүүр-тутар учаастак кэлэр пята-пятага тутар-танар үлэлэрин уонна бэйэтин баабын салгыны бөдөрөтүнүүтүгэр кэскиллээх былааннара биэргэнилэр. Учаастак бийиги балаһыанньатын, көрсөр ыарахаттарын кытта билсіннэ баран, холбоук кэлэр сыл төрдүс кварталыгар үлэс кириэхтээх 100 миэстэлээх остолобуой, 50 миэстэлээх оёо садын тутууларын ситэрингэ наада буолар матырыйааллары кыйыгы суолу баттаһа тизиргэ, биэр автокраны, икки лифораманы, биэр «КамАЗ», түөрт «Урал» автомашына, биэр Т-150 мааржалаах тракторы, икки прицеби, 420 квт. ч кыамталаах биэр трансформаторнай подстанцияны биэргэ эрэннэрдэ, техниканан уонна оборудоваанинан хааччыныыга эби кыахтары булунарыгар

үлэс киллэрэргэ былаан-ныбыт. Оттон сыл төрдүс кварталыгар котельнай, инженерия тутуу ситимнэрин (теплопрессалары, насоснай станциялары, о. д. а.), тулсараң оторууга гараж, котельнай истэрин уонна тастарын бетоннааһыны, маһаһыны, икки квартиралаах олорор дьээннэ ситэриэхтээхтэ. Кэлэр сылга барыта 700 тыһ. солк. тутар-танар үлэлэри ытыахтаахпыт.

Тэрилтэ уон үһүс пята-пята бастакы сыллариттан толорор үлэтин былаана лаппа улаатара көрүлүнэ. Ол курдук, 1991 сылга 1 мөл. 978 тыһ. солк., 1992 сылга 2 мөл. 270 тыһ. солк., 1993 сылга 2 мөл. 660 тыһ. солк., 1994 сылга 2 мөл. 830 тыһ. солк., 1995 сылга 3 мөл. 165 тыһ. солк. тутар - танар үлэлэри толоруохтаахпыт. Кэлэр пята-пята сылларыгар 190 миэстэлээх үс дьаһыла-сад, 75 миэстэлээх балыыһа, 500 киһи кириэр кулууба, гостиница, 930 тыһ. солк. суумалаах спортивнай саала, рынок, АТС дьуэ, 1 мөл. 700 тыһ. солк. суумалаах эргин киинэ, хаарталынай котельнай, барыта 1 мөл. 430 тыһ. солк. дьом олорор уопсайдары үлэс кириэхтээхтэр. Ону таһынан 1995 сылга 180 миэстэлээх оёо садын, 18 квартиралаах олорор дьэ тутууларга сабаланыахтаахтар. Сыл ахсын капиталнай өрөмүөннэри

ытытыга элбэх үб көрүүлэр. Кэлэр сылга уонка XIII пята-пята сорукутунт улаханнар. Ол киинтэн тизир-таһар техниканан, тутуу үлэлэрин ытытыга кыра механизациялан, үлэ-тиит ийинэн толору хааччынарбыт наада. Билингити туругунаа баара-суога икки автомашынаахпыт, үс трактордаахпыт, үлэһиттэрт олус арыаах. Ийиникитин тутууну тургэти тэтимнээхтик уонна хаачыстыбалаахтык ытытар тутууттан полистробетон дьуэлэри тутууну баһылаахпыт наада. Онуоха элбэх тизир-таһар үлэлэр ытытылаахтаахтар. Кэлэр сылга шлакоблочнай сыабы хайаан даһаны үлэс киллэрдэхпитинэ сөтөнөр.

Бэйэни үбүлэнигэ кириэниэ сибээстээн тэрилтэ профсоюзна «Якутгражданстрой» производственной холбоук үлэһиттарин профсоюзун кытта сөҕүһөн, оболонон баран олорор дьахталлар төлөбүрдээх уопускалары үс сылга диэри үһатэргэ быһаарда, 15 сылга дуоһабаардаһан үлэс кирибиттэргэ олорор дьээннэ 50 бырыһыаныгар тутан биэргэс испэтигини көрдө. Бэйэбит олорор, үлэһит сэлэһиннэбит сага тутууларынан көрүһэйэрин туһугар, тутуу үлэтин миһирдарын баһылаабыт олохтоох кэдрдар, механизатордар, бийиги тэрилтэбитигэр үлэһити кэлэргитигэр ыгырыбыт. «Якутгражданстрой» өрөмүөннүүр-тутар учаастаһын ийини былааннара, сайдар кэскиллэрэ. «Санга олох» хаһыат бу дьуот от айыы 27 күнүнээһи күөмэригэр бэчээттэнэн тураллар.

С. ДОГОРДУРОВ,
өрөмүөннүүр - тутар
учаастак начальнига.

КИИННЭНЭ, СҮРҮННЭНЭ ИЛИК

Кыстыкка сүөһүттэн ытыллар бородууксуйамы элэтин, бастатан туран, дьому ытыта үлэни хайдах тэрийэртэн, сүөһүттэри хааччылыттан тутулуктаах. Ол ийини общественной сүөһү кыстыгар оройон үлэһиттарин социалистической эбэһээтэлиститбэлэригэр сүөһүттэри эргиннээн, олох-дьаһах өгөлөрүнэн уонна медицинскэй көмөнөн хааччылыыга чопчу сорукутар, маньык-сыттарга чэпчэтиилэр араас көрүгүнэрэ ниллэриллибиттэрэ.

Ити дьаһаллары олоххо киллэрингэ Сүөһүт күннэргэ туһуланнахтаахтар. Сүөһүт күнүгэр тахсыы графига биэргэни турар.

Бийиги корреспондентим С. Смирникова «Мундаһаһы» соххоэка Сүөһүт күнэ хайдах тэриллэрин туһунан профком председателэ С. Е. Попову кытта кэпсэттэ.

—Савелий Егорович, оройонна хас нэдиэлэ бэтиннэтин ахсын Сүөһүт күнэ ытыллар буолбута хаһыс да сыла. Бу төһө наадалаах дьаһалый?

—Сүөһүт күнэ бүтүн ордуһу наадалаах. Бу дьаһал салаатан, хааччылар дьээннэ тэрилтэлэри үлэһиттэрдэ ордуһу чугаһатар, күннэти көрсүлэр өйдөспөт өртүтэри чуолкайдьырга, олорго солгоох түмүктэри онорорго көмөлөһөр.

—Ийини холбоурдарынан чингэппэһин ээ. Чэ, холобур, Сүөһүт күнэ эйиги соххоэка төһө көдүүстээхтик ытылларый?

—Сүөһүт күнүн ытытыга салысаваттар хааччылар тэрилтэлэргэ график онорбуттара. Холобур, бу ийиннээн бэтиннэргэ Кыстык Күгүдэ совхоз дирекциятыттан мин, отделениеоттон зоотехник А. А. Көрдүлэвскай, ийинилэнтээһи быһаар учаастаһын председателэ И. И. Яковлев уонна миэстэлээһи агитационнай-культурнай биригээдэ (АКБ), селлопо буолан ытытыбыт. Элбэх болпуросторго эппэһээтэтибит, «уоталаһы түмүктэри таһаардыбыт, кыһаһылаахтарга харчынан биризмийэлэри туттардыбыт, депутаттарга кандидаттары туруорууну тэрийдибит, киинэ көрдөрдүбүт, атын атынлаатыбыт. Ийиник састааптаах биригээдэлэр атын бари фермалары таптылар. Бу ийиннээһи нэдиэлэлэргэ элп үлэһиттэргэ Мырылаа, Хайылаахка сылдьытылар.

Кыһыл муннуктары оноруу, кистэл буолбатах, профкомнар уонна кулууптар хардорыта сэлэһиннэлэригэр сылдьытыла. Билигин ол быһаарылыныа. Отделениелар советтарын сыахтардаагы профкомнар уонна АКБ-лар представителлэригэр састааптаах кыһыл муннуктар советтара

тэрийкине. Стендэлэр эйиги оҥоһуллан ыһанылар. Үлэ сүрүннэһи дьуһаа сөл. Социалистической «уоталаһы түмүктэрин Сүөһүт күннэригэр биригээтэч коллентивтарынан, маньык-сыттарынан, тыгэлэ көрөөччүлэригэр, быһата, киһи да быһаан хааллар-бакка таһааран хаһыс миэстэ буолбуттарынан аналлаах бюллетенга көрдөрөн кэпсэбит. Түмүк нэдиэлэ ахсын таһаарылар буолан, үлэһиттэргэ ордуһу чугас, ийиннэстээх.

—Савелий Егорович, хаһытын да ийин, Сүөһүт күннэргэ улахан итэһэстэрдээх, ардыгар аатыгар эрэ ытыллылар, сорохторго букатын даһаны умнууга хаалларара эмиз баар. Ити биригээһиэ туохханы?

—Бэйэс баар, көстөр ыарахаттартан сэрдээч этэр буоллаахха, туох-хаһыс ийиннэ, ол Сүөһүт күннэригэр бэлэмэ суох ытытыттан сибээстээх. Чэ, холобур, бэйэһи даһаны үгүс тэрилтэ акаамыт күннэригэр тахсыбаттар, кэлэн даһаны умнууга хааллараллар. Онуоха ирдэбил, контуруоп солгоохтук оҥоһулуубат. Бу үлэ селсысават исполкомунан, совхоз партия-мунан, сыахтооги партбилларыннан сүрүннэһи сөл этэ. Ол суох, Хайдах эрэ бари сүөһүттэр курдуктук эрээри, үлэ системаламмат, чопчу биэр киинтэн сапалыбат. Ол түмүгэр Сүөһүт күннэргэ атарах-сатарак ытытыллар уонна көрөр, дьүүлүһэр болпуростара даһаны кэлтэй үлэ эрэ туһунан буолар. Ол салгымылаах. Дьингар, мээһи-арбас ыһынан графигынан тахсар буоллар, үлэһиттэр хайа хааччылар тэрилтэ сэлэһиттэн көрөн харчылаах кэлтэй эбэтэр селлаастарын биэрэр, ылар курдук гына бэлэмнэһэ, нэтиһи сылдьа этилэр. Быһата, бүтүн атын-

табаар, парнимахерскэй эбэтэр эмиттэр кэлэр күннэргэ дьин биллэр буолуон наада. Уопсайынан, кыра-улахан дьуһаа, бэйэ үлэтигэр ирдэбиллээх, эппэһи-нэстээх буолуу—тус-тусна кэпсээх дьон хардарыта убаастаһалларын, өйдөһөллөрүн, үрдүк культуура-рын көстүүтэ дьин саныы-бын. Оттон «барыахтар» эбэтэр «кэлэһтээх этилэри дьин кэлтэй эрэннэрин дьонну тэийгэр, өсөһүннэргэр. Ыраата барбакка холобурдуохха сөл: ССКП райкомун уонна райсовет исполкомун председателлэргэ, ОАПК специалистэга, шефтоох тэрилтэлэр күннэргэ ий төрдүс бэтиннэстэ этэ эрээри, бу представителлэр наада-лааһынан аахтаахтарына ий хаһык баһаар бэтиннэстэ-гэр кэлэллэр эбэтэр көтү-тэллэр. Ийиник түгэһиэ хоһулаһы, бэлэмэ да суох олоруу эмиэ баар буолар.

—Олох хаһык баһаар түгэһиэ бэйэтин көнөрүүтүн эбэтэр саһаны, бастыкы киллэргэ турар. Бу өртүнэн Сүөһүт күнүгэр сыһыаран түсү этингэ этэй?

—Этиллибитин курдуу, Сүөһүт күнүн ытыты ыһыра кыараһас. Холобур, ити күн анаан лекциянан, бэснэ-дээн тахсыы сүөһүн кэригэ. Оттон общество олоһор уларыһыы күннэти тахсар, саһа Сокуоннар ыһыллылар. Бу өртүнэн «Знание» общество, ССКП райкомун идеологическай үлэс отдела үлэни эргэх-сэтэллэрэ наада. Атын сирдэри, холобур, күүстээх лектордарынан биллэр мугудайдары кытта хардарыта лектордары атестаһар, онуоха сыһыаран шаллым совхоз үлэһит-хамнаһын билсінгэр төбө табыллыбат буолуой. Эбэтэр ийиннэллэр аренадаа олонтара киһи барытын сэлэһтэрэр. Олор-тон специалистары, үлэһит-тэри бэйэлэрин кытынарар буоллар ийиннэһи өссө үөскэтиэ этэ. Ийиннэһи, хааччылар тэрилтэлэр, холобур, балыыһа, олоһу-дьаһаһа хааччылар филиаллар уо. д. а. тахсар күннэригэр оройон кииннээһи туһааннаах тэрилтэлэр кытыһыан биригэ кэлэллэрэ, оҥоһуллар өгөнү кэпсэтэллэрэ көдүүстэн атын ажалбата чуолкай.

Олоһу, түмүктээн эттэххэ, бу кыаппар уонна, олус наадалаах үлэни сүһүөүр туруоруосун.

павнааба активнайдык кыттан, бэйэтин представителларын народнай депутаттарынан туруорууга үлэһитнээхтээх. Истэ-билэ сылдьаргыт курдук, Совхоз улахан былаас бэриллэр, дойдуну салайыны муһоната киинээх туттарыллар буолла. Оннук дьон кэпсэлэригэр мичет ийиннэһи киһи-лэр, өйдүүр, өйүүр киһи-баар буолара олус наадалаах. Комсомольскэй үлэ-һиттэр дуобат курдук салайылар балаһыанньаттан тахсан, бэйэ олохтоох миэстэтин булуохтаахтар.

П. МИШКИН,
ССКП райкомун
инструктора.

Үрдүк ыам

Эрилик Эристин аатынан совхоз Чакырдааһы отделениегыгар 5 ыанньык ферматтан 3-һэ аренда дуоһабырын үлэһит. Ол ийигэр Н. Г. Адамов дьэ кэргэн арендата баар. Үлэ дьисциплиниктэ, тэрээһинэ бу коллентивтарга ордуһу үрдүк.

Отделениега ахсынньы 15 күнүнээһи туругунаа 680 тонна үүт ыһыан, сыллаабы былаантан аны 5 тонната хаалла. Билигин күнүгэ 9 центнер ыһаарынан сүөтэахтаха, ити—6 күнүнэн толоруллар үлэ. Оһон чакырдар бэйил

ыһах ахсыттан 1700 кг үрүт илгэни ылар кыахтанналар, эбэтэр аасыт сыллааһы көрдөрүү 68 кг курдугунан кыһаарылыа. Ордуһу үчүгэйдик К. П. Данилов аренда-лаах коллентива үлэһит иһэр. Билигин күннэти бу биэс ыанньыксыт 3,5 центнер үрүт илгэни ыһаллар. Фермаларга күн ахсын 10 тонна убаһас көөнкүлөр-бө оҥоһуллар, өһнө эби сүөһүгэ сиилэс бэриллэр. Ыһах маэссабайдын төрөө-төбүнэ, аһылык сыаһын үлэ-лэргэ былааннаһаллар.

В. МАРКОВ.

«Мичил»

САГА ОЛОХ
СУБУОТААБЫ
БАЛАНАТА

Төрөөбүт норуолун туннун ААСПЫТ ОЛОХПУТ

Төрөөбүт омуктун историк уонна этнографиятын туһунан үгүс литератур баарын үрдүнэн, сахалар историйаларын сорох бол-пууостара мөлтөхтүк сырдатыллан тураллар. Ол иһигэр биһирманын саамай суолталаах, нууччалар кэллэхтэрин иннинэ сахалар туох социальнай тутуллаах этилэрэ диир болпууос кинирэр. Бу туһунан историческай наука кандидата В. И. Эртюков элбэи кэпсээн турар. Нууччалар кэллэхтэрин ол социальнай тутула туох уларыйыылары таһаарбыт?

Нууччалар кэллэхтэрин утаата сахалар бэйэ-бэйэлэртэн тутулууга суох түспүтэ биһирманын олороллор. Оттон биһирманын уустара аба уустарыгар кайдалла-ра. Ол эрээри аба ууһунан олорор тутуу үрэллэн эр-рэр. Биһирманын илти-лэн олорор олох баһымыта. Сахалар сүрүн баайыгар кикри абынчайдыра, сүө-пүмү хардарыта үүрүү, о. д. а.).

Аба ууһунан олорор ту-дунууларын биһирманын иһигэр уонна кинилэр иһи-

ардыларыгар сүөһү, түү-лээх мэнэйдэ улаханник кө-мөлөспүтэ. Хайы-үйэ нууч-чалар кэллэхтэрин иннинэ сахалар манньык кылаастар-га араасаллар: кулуттар, кулуту бас билээччи тойот-тор, аба ууһун бэйэлэрин бэйэлэрэ бас биллэн олор-дор диэн. Дыгнээх ку-луттар ураты өссө кулут агардаах дьон (интим-лэр, күмүлээнэр) уонна бастарын ситэ-хото бил-лэр дьон (тойотторго, бэй-лэргэ агардаах интиллэн олоросчулар) бааллар. Тойоттор дьону сэркиллэр, кыһан-хотон кулут он-с-толлор. Ол тыһан баран үл-ас өртүнэн бохсон, ха-баллаа киллэрэн кулут он-с-туулар ордуу элбэх этэ. Кулутунан эргини эм-мэ баар. Тойоттор элбэх ки-лилээх патриархальнай кэр-тэн баһымытарынан бу-о-лоллар, эппипит курдук, кулуттары уонна сүөһүнү, сирин бас биллэрэр. Ман-тан чааһынай бас билли-кестер.

Сахаларга кылааскай утарсылар нууччалар кэл-лэхтэрин иннинэ баара уонна сайдан испитэ. Ол эрээри, ыраастаабы была-на ол сайдыыны тохотон, атын хайыска устун ып-пыта Тойоттор кулуту бас билэр бырааптарын ха-ар-чааһан туран, ол оннугар

киилэр аба ууһун бэйэлэ-рин бас биллэн олорор дьонугар тойотторуу былаас-тара күүһүрээригэр ыраах-таабы дьаһабыллар көм-өлөспүтэрэ. Ол дьаһабыл-лар тойотторго кысагы хом-муйтараллар, оттон тойот-тор байаллар, үлүүстэргэ кинилэр былаастара күү-һүрэрэ. Дьэ ити ыйаастар, сокуоннар тойотторго, үрүт кинилэргэ суох дьүүллүүр-дьаһайар быраабы биэрэл-лэрэ. Ол эмэ кинилэр былаастарын үрдэтэрэ, си-ри аба ууһунан бас билли-үрэллэнэрэ, сирин тойоттор бас биллэрэрэ үүнэн, ку-луту бас билэр урукку са-ринимсийэр тойот аймах-феодал агардаах сана той-от аймах буолан кубулу-куутун ситэрбитэ.

1760 сылга сахаларга си-рини тутуспакка туһаныы-үөдүйбүт. Ол курдук ки-илэр революция буолуор-дизин сирдэнэн олорбүт-тара.

XIX үйэ сахаланытыгар саха улуунун бэйэтэ түспү-түтүлэ ити курдук үөскээби-тэ. Ол тутула аба ууһунан олорор формалар аата эр-заар курдуктар, дыкыт, ол-саха аристократиятын толо-ру былаастаах феодал агар-даах дьон тойорсоһуна этэ. Онуоха, биллэн турар, кинилэр ыраастаабы дьа-һабыллар айууллар.

И. ГРИГОРЬЕВ,
1988 с. Бүтүн Союзтаабы
археологической кон-
ференция кыттылааба.

Чурапчы— олонхоһуттара ЧАБЫРБАХСЫТ, ДУОБАТЧЫТ, АКРОБАТ

Илтиги киһи бөлөх оро-йоннарга «Дьүлэй Бүөк-күн буолан биэрэбин» диир киһини хомуруйар тыл-өс баара биллэр. Оттон, ды-кини, Октябрьскай рево-люция иннинэ урукку Ма-нэ-Хангалас улуунун Бахсы нэһилигэни кийитэ Титов Яков Васильевич — Дьүлэй Бүөккүн кинигэ сураабыра сылдыбыта. Я. В. Титов (1833—1916) оччотооһу үө-рээ суох тиа сирин саха-ларыттан дэгиттэр талаан-нардааһын кизикни сура-быра. Киһи үһүлүчүлөөх чабырбахсытын биллэрэ. «Билбит-көрбүт» диир ча-бырбаа сурунка-бичиккэ кийрбит, кэлин фольклор хомуруунукутарыгар ха-аста даһы бичээтэммитэ. Ити чабырбахха Саха сирин кэр-э алаастара, улуу өрүстэ-рэ, күөлэрэ, дьон үһүлүч-чүлөөхтөр, баттыгастаах баайдар, чиновниктар туо-йууллубуттара. Ошон чабыр-бах кэрэни-үтөнү, үһүлүч-чүлөө биһилиннэрэрин та-һынан, өссө кылааскай ис-хоһоонноһо.

Дьүлэй Бүөккүн чабыр-бахсытын аатынан куо-ракка, атын үлүүстэргэ ыгырыыга сылдыра. Кэлин «Билбит-көрбүт» чабырбаа үтүгүннэрэн туйааччылар баар буолбуттара. Яков Ва-сильевич бэйэтин идэтибит чабырбахсытын биллэрэ. Киһи бу курдук туйубу-таах:

Тоусу улууһу
Тула көтө сылдыан
Толору дуобаттаабытын
Орто дойдуну
Дорбонноох саагыт

истибэтэ

Тинт уола
Дьүлэй Бүөккүн курдук
Дуолан туйгун дуобатчыт,
Үтүө чабырбахсыт киһи
Үөскүө-төрүө дии

санаабаппын:..
(«Билбит-көрбүт». Дьүлэй Бүөккүн. Саха норуотун айымньыта. Якутскай, 1942).

Бахсы кырдыаастара сэр-гиллээрини, киһи сирин-дойдуну өлүс билэрэ үһү, үгүстүн дьон үтүөтүн, ар-дыгар тосту-туора кэмэ-дһлээх дьоннору туйаар. Элбэх тойуктара сурунка-бичиккэ кийрбэтэхтэрэ ча-чы.

Дьүлэй Бүөккүн бэйэтин дуобатчытынан биллэр. Кырдык да, оннун эбит. Са-халарга XIX үйэ дуобат ооньуута кизикни тэни-бит, национальнай спорт таһымыгар тахсыт. Аас-пыт үйэ дуобатчытыттан биһир үһүлүчүлөөхтөрүн

Яков Васильевич Титов эбит. Дьүлэй Бүөккүн дуобатчыта Р. Д. Попов «Дуобат дык-тилэрэ» кинигэтигэр (Якут-скай, 1976), С. А. Решетни-ков «Сага олох» хайыска (1969) ыстатыйатыгар бэлэ-тамматтар.

Я. В. Титов олох эдэр сылдыан С. И. Лыткин, П. С. Барашков көрбүтэр. Кини-лэр кэспиллэринэн, угуо-бунан бөдөг киһи эбит, ис-тэринэн эдэртэн дөйүгү үһү, кэлин кырдыан баран олох даһы истибэт буол-бут. Кэргэнэммит даһы, оҕолоро суох эбит. Дьүлэй Бүөккүн дуобаттаах суу-м-катын сүгэн, салааскатын со-һон үгүстүн куораттыра, тайгалыра (Бодойбулу-ра), атын үлүүстэри кэри-йэрэ үһү. Киһи малга кэллэ-бинэ, бастаан балааннар жуус түнүктэрин таһыттан сотон ыраастыыр, кыраһа-лаах буоллаһына тэлгэһин курдур үгэстээх эбит. Дуо-баттыга сырдык буолу-дизин, бука, түнүгү ыраас-таан эрдээ.

Куоракка кийрээһинэ, бастаан туран, киһи үгүс сиргэр баһаарга тийэн дуобаттыра. Кинигэ кыт-та ооньуору дьоннор уо-чараттыллар үһү. Дьүлэй Бүөккүн дьону кытта дуо-баттыгыгар итээс кылаас-лардаах буоллар даһы кыһылаах тахса.

Саха уус-уран литерату-ратын төрүттээчи А. Е. Ку-лаковскай киһи бөлөх үлүүстэргэ оччолорго үтүө-кэни дуобатчытынан биллэрэ. «Якутскай уобалас-ка миигин кыайар биһир эр-ооньуоччу баар дикрэ ки-ни» диир суруйбута бэйэтин ахтытыгар («Хотугу сулус» 3 №-гэр, 1963) Н. М. За-болотнай, А. Е. Кулаковска-й кыайар соһотох оон-ньуоччуна Дьүлэй Бүөккүн сэрэйлэрэ. А. Е. Ку-лаковскай, экирэтһинэн ту-ран, кинигин үс төгүл дуо-баттаабыта биллэр. Хайла-ра кыайыта эмэ чуол-кайдамаат. Захар Проко-пьевич Барашков сэрэги-ринэн, кинилэр бүтэһик Даркылаах кытылыгар көр-сүһэн ооньуобуттара үһү.

Саха АССР дуобатка үтүөлээх тренэр Р. Д. По-пов ахтарынан, революция иннинэ Бахсыга Томтор церковнай-приходской ос-кулатын попечителэ С. А. Попов көһүлээһининэн үө-рэнээчилэр ортолоругар дуобат куруһуога тэриллэ-бит. Ону Дьүлэй Бүөккүн үлэлэппит, таһа үһүлүчү

дыарыктаммытара биллэ-бит. Кэлин ити куруһуогу Маңа-Хангалас улуунун ку-лубата Сергеева саптаран изиспит. Я. В. Титов оро-йонска дуобат сайдыыты-гар ханнык эмэ кылааты киллэрсинитэ чахчы.

С. А. Решетников суруй-рынан, Дьүлэй Бүөккүн эдэр сылдыан угунан сиргэ-руору аһыһылаабыт саха байаһын үрдүгэр кэдэрийэн мостиктыра үһү. Илтиги-нэ-атаһынан чнастэнэн ко-кууһу эргийэр, оҕус үр-дүгэр туран эрэ сыры-таһыра сүүрдэн кинэрэ эбит.

Бахсы ытык кырдыаһа (1982 сыллаахха) Сергей И-нокентьевич Лыткин ах-тытынан, Дьүлэй Бүөккүн өссө аатырбыт олонхоһут курдук. Сорох-тор кини оннук идэлээһин билбэтэр. Ол эрээри П. А. Ойуунускай кинигэ олоҕо ис-тэһэтигэр үһүбүт учууталларын кэпсээригэр Дьүлэй Бүөккүн кийрбэт, Ол курдук, «Ньургун Боо-тур» олонхо сабаланыты-гар манньык поэтическай строкалар баалар: «Эмис Түмэлпий курдук этэн дьэрэйдэһтэхпинэ, Куо-х-йеон курдук кулурбатан кийрээһинэ, Ондуроһаба эмээһин курдук оһолууа туйааһына, Табааһыран курдук тастаран эттэхпинэ, Дьүлэй Бүөккүн курдук дьүөрэ тыһынан түһэрдэ-һинэ». Манна Таатта бөдөг олоҕоһуттара ааттаммыт-тар. Кинилэр ортолоругар Дьүлэй Бүөккүн ахтылабы-та кинигэ олоҕоһут да, чабырбахсыт да быһыты-нан ааттаахха сөбүн этэр.

Көрөрбүт курдук, Яков Васильевич Титов саха но-руотун XIX үйэтээһи духо-най културатын сайына-рына үһүлүчүлөөх кылаа-тын киллэрсинит талаһаах дьоннортон биһирдэстэрэ эбит.

Оройуонга Дьүлэй Бүө-ккүн аатынан дуобатка тур-нир ылар, киһи өтөн үө-түтэр тоҕо сатамат буо-луобай?

В. ЕРМОЛАЕВ.

СПТУ-га— сага курстар

Одьулууннаабы 13 №-дээх СПТУ К-701 уонна Т-150 трактордарга үлэһиннэр бы-раабы биэрэр үс ыйдаах хаттаан бэлэмниини курсун уонна тье сирин кулуп-тарыгар үлэһиннэрэ аһаан уон ыйдаах културнай-маассабай тэрийээччи кур-сун аста. Култамассовик-тэрийээчилэр, баһист, ки-номеханик, библиотекарь идэлэрин баһымыллар.

Үөрэххэ кийрээччилэртэн манньык доһууоннар ирдэ-нэллэр: сайабыллыына, үлэ-һиннэр тэрийтэттэн направ-ление, медицинскэй ыс-пырапка, 3х4 см кээмэй-дээх үс устуука фотокар-точка.

Биһиги аадырыспыт: Чу-рапчы оройуона, Дьабыла бөлүөлүгэ, 13 №-дээх СПТУ, Телефоннарыт: 21-104, 24-342.

Администрация.

Тыас-уус уонна саас

Америка Лос-Анжелес куоратынан ученай Гриф-фит, өр сыллаах кини-йиллэрин түмүктэрингэр оло-бурэн, бөдөг куораттар олохтоохторун эрдэ кыр-дыһыларын биһир сүрүн би-риччиннэтин тыас-уус буо-лар диир бигэрэгэр.

Тыас-уус олох уһунун оротунан 30 бырыһыаны-нан сарбылар. Чинчий-лэр куорат дьонун үкэлэрэ тыа сирдэрин олохтоохто-рунааһар быһа холуйан 10 сылынан кылгаһын көрдө-дүлэр.

«Сельская жизнь»
хайыттан.

«Мунаарылаах болпууос...»

Т. Кардашевская фототюда.

ЭЗЭРДЭЛИИБИТ!

Күндүтүк саныыр дьоммутун Елена Кузьминична уонна Христофор Христофорович МАТВЕЕВТАРЫ биһиргэ мал буолан олорбуттара 40 сыла туолар юбилейдарына итиник, истигинэ эзэрдэлиибит! Баһарыт кырдыа билбэни доруобайдык, кизинэргитин бүөбүйдүн үө-рэ-көтө үһүннүх оло-роһуттар.

Константиновтар, Федоровтар, Павловтар,
Максимовтар.

Эрилин Эристиин ады-нан соххо админис-трацията, паркома, профкома сэрин уонна үлэ ветерана

МИХАЙЛОВ
Василий Алексеевич

уһун ыарахан ыарыы-тан өлбүтүнэн кэргэни-гэр, оҕолоругар, сизин-нэригэр, аймахтарыгар дириг кулурбаһынын тиздэллэр.

Чакыр отделениетын совета, партийнай тэ-рилтэ, сельсовет ис-полкома сэрин, үлэ ве-терана

МИХАЙЛОВ
Василий Алексеевич

уһун ыарахан ыарыы-тан өлбүтүнэн кэргэни-гэр, оҕолоругар, сизин-нэригэр, чугас дьонно-ругар дириг кулурбаһы-нын биллэрэллэр.

Таптыыр кэргэни, адыт, элбик, аймах-пыт

МИХАЙЛОВ
Василий Алексеевич

уһун ыарахан ыарыы-тан өлбүтүн, диригик курутууһунан, бары доһотторугар, таба-рыстарыгар иһитинэрэ-бит.

Кэргэнэ, оҕолоро,
сизинэрэ, аймахтара.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапчы, ул. Карла Маркса, 26 пав. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-383.

САНГА ОЛОХ (САГА ОЛОХ) — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов. Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты 54967. Объем—1 уса, печ. лист. Тираж—4157 экз.

Чурапчинская районная типография Госиздмата ЯАССР.

с. Чурапчы, уонна Карла Маркса, 26 пав.